

EN VERKLIG RÄTTSORDNING OCH EN FÖRVANSKAD

Av ledamoten av Haagdomstolen, minister R. ERICH, Helsingfors

DET är lika häpnadsväckande som beklagligt, att man även i neutrala länder synes vara benägen att förgäta de krav som en anteciperad framtida världsordning redan nu måste preliminärt uppställa. Mången utgår från den föreställningen, att vad som i fråga om en verklig rättsorganisation i ett tidigare skede uppnått, numera, inför en stundande uppgörelse, borde anses såsom utplånat eller i varje fall såsom oväsentligt. Mycket som tidigare åtminstone principiellt erkänts såsom förpliktande, borde nu behandlas såsom *tabula rasa*, såsom något förgånget, som icke har eller icke behöver ha någon beröring med nutidens organisationsproblem.

Ett dylikt åskådningssätt står i god överensstämmelse med det totala krigets karaktär. Det moderna kriget kräver eller medför ju obegränsad förödelse av rätt, kultur och mellanfolklig solidaritet, det medger inga av humanitet eller av hävdvunnen ordning härflytande hämningar. En sak för sig är det visserligen att man även nu ofta är angelägen om att försvara sina gärningar med vantolkade eller förvrängda rättsregler. Varför skulle man väl då erkänna sådana allmänna principer som tidigare ansetts orubbliga?

En fråga av väsentlig betydelse är härvid den, huruvida det totala krigets *mentalitet* skall även efter krigets slut behärska de mellanfolkliga förhållandena.

Åtskilliga tecken tyckas dessvärre utvisa, att denna fara är förhanden. Omfatta makterna vid de stundande uppgörelserna den principen, att det är styrkans och våldets rätt som skall fälla avgörandet utan hänsyn till rättvisa och billighet, så utgör detta ett bevis på att samma krafter som ytterst ligga till grund för det totala kriget, även komma att behärska efterkrigstidens så kallade fredspolitik. Av vilket slag skall väl då den rättsordning vara, som bygger på sådan grund?

Huru strängt man än på många punkter må kritisera uppgörelserna efter det föregående världskriget och huru skeptiskt man än kunnat ha anledning att förhålla sig till de dåvarande segermakternas goda vilja och ärliga uppsåt, så erkändes i varje fall vissa i och för sig beaktansvärda grundsatser, sådana som staternas anspråk på politiskt oberoende och territoriell integritet, det rena angreppskrigets olovlighet samt icke minst staternas solidaritet, sådan denna framträdde särskilt i sanktionsinstitutet och paktens stadgande (11 art.), att varje krig eller krigshot skulle beröra Nationernas förbund i dess helhet. Även ett fredsslut borde vara en gemensam angelägenhet, vid vilken det icke borde stå angriparen fritt att tillgodogöra sig frukterna av den begångna rättskränkningen. Av särskilt stor betydelse var den fasta grund som lades för den internationella rättskipningen genom upprättandet av en bestående och oberoende mellanfolklig högsta domstol.

Den politiska organisation, som för snart ett kvarts sekel sedan tillskapades, skulle visserligen visa sig ohållbar, men de i princip erkända grundsatserna voro ofta riktiga. Ett genom fri folkomröstning tillkommet avgörande såsom förutsättning för ett områdes övergång från en stat till en annan beaktades visserligen icke konsekvent i fredsfördragen, men vann likväl en avsevärd tillämpning.

Av det som vid Nationernas förbunds tillkomst och senare under dess egid skapades, återstår mycket som är icke blott användbart, utan absolut nödvändigt såsom beståndsdel av en bättre ny världsordning, om en sådan verkligen skall kunna uppkomma. Ty huru ofullkomligt de värdefulla uppslagen än kunnat förverkligas och huru bristfälligt institutionerna än fungerat, bör det ej förgätas, att den mellanfolkliga solidariteten samt giltigheten icke blott av positiva rättsnormer, utan även av rättvisans och billighetens allmänna grundsatser eller — för att begagna ett annat, i den internationella rätten präglad, i själva den fasta Domstolens statuter förekommande uttryck — de av kulturfolken erkända allmänna rättsprinciperna lagts till grund för staternas inbördes förhållanden. Man avsåg dock att skapa en verklig rättspolitik.

Trygghetsproblemet lyckades man icke på ett praktiskt hållbart sätt lösa inom Nationernas förbund eller under dess medverkan. Skall man väl nu efter det gigantiska kriget uppnå ett lyckligare resultat? Början ser sannerligen icke lovande ut. Det ser snarast ut som om de presumtiva segermakterna avsåge att skapa icke

någon på samverkan baserad kollektiv trygghet, utan ett politiskt husbondevälde med vissa ledande stormakter såsom grundval och drivkraft. Man utgår väl då från den förutsättningen, att det skall lyckas att upprätthålla endräkten inom en sådan konstellation av världsmakter. Under denna förutsättning skulle väl övriga statsindivider, framför allt de små staterna, få finna sig i att bli behandlade med ännu mindre hänsynsfullhet än vad fallet varit tidigare -- även inom Nationernas förbund. De skulle egentligen komma att dväljas i en tvångsanstalt, visserligen reglerad genom en viss ordning, men icke någon rättsordning i högre betydelse. Eller huru skall man väl kunna föreställa sig ens någon i verklig mening oberoende överstatlig rättskipning, i händelse all makt sist och slutligen skall koncentreras hos ett världsmaktskonsortium?

Vad som inom den närmaste framtiden kan komma att ske i samband med eventuella fredsslut, kommer att i viss mån ge en försmak av den vrångbild av rättsorganisation, man måste befara i fall ett fåtal makter stå beredda att överta all verklig makt i världen. Därest vissa små stater tvingas att uppge kampen på villkor som strida mot all rättvisa och billighet, om onaturliga besittnings- och oavhängighetsförhållanden tillskapas, så utsås icke blott frön till nya konflikter, utan den överstatliga ordning, om vilken mången nu drömmer, prejudiceras i olycklig riktning, dess grundvalar undergrävas på ett sätt som ger anledning motse en kollaps mycket allvarligare än den som Nationernas förbund blev utsatt för.

Många tecken tyda på att de utanför stormakternas krets stående staterna, särskilt även de neutrala, komma att stå ganska handfallna inför en ödesdiger utveckling och i intet fall att på ett mera effektivt sätt reagera mot övergrepp. Även det allmänna rättsmedvetandet och t. o. m. intresset för en överstatlig rättsordning har på ett ytterst betänkligt sätt avtrubbats och försvagats. De som icke med yttre maktmedel kunna inskrida mot de mest hårresande orättvisor, resignera och finna sig i det som tyckes vara ofrånkomligt -- huvudsaken synes då vara att på något sätt, visserligen med betydande uppoffringar, kunna undgå den värsta ofärden.

Man frågar sig nu med skäl, om det bland de stater, som icke hänföras till de »stora» finnes något enhetligt program eller ens någon samstämmig uppfattning i den mellanfolkliga trygghets-

frågan. Finnes det någon samlad opinion och något levande intresse för återupprättandet av den internationella rättskipningen med den fasta domstolen såsom bas och utgångs- och medelpunkt? Är man beredd att underkasta sig ett främmande världsmakts-herravälde, som åsidosätter de små nationernas rättsliga likställighet, deras inflytande, deras trygghet; anser man det oundvikligt att det totala kriget ytterst kommer att behärska mänskligheten? Uppger man frivilligt allt vad rätts- och trygghetsgarantier heter? Är man beredd att i väsentliga delar avstå från den stats-individuella suveräniteten till förmån icke för en överstatlig gemenskap, utan för ett konsortium av världsmakter, inom vilket framtida tvister kunna uppkomma som åter försätta världen i brand? Kräver man inga garantier för framtida rättspolitisk revision av orättvisa och ohållbara fördragsförhållanden? Är man, i korthet sagt, beredd att anamma en stormaktshegemoni och en ordning som vilar på denna hörnsten?

Det sätt på vilket icke minst de neutrala eller »icke krigförande» staterna komma att reagera mot de övergrepp och orättvisor som de ledande makterna redan nu stå i beråd att begå, kommer i varje fall att varsla om deras ställningstagande till de stora organisationsproblemen. Är det för mycket sagt, att om de i den nuvarande situationen skatta åt en ren *laissez-faire*-politik, de därmed även avsäga sig varje talan då det gäller problemen i fråga?